

(НИН, 19.03.2009)

Пре тачно десет година тадашњи премијер Русије Евгеније Примаков, док је летео авионом на састанак са потпредседником САД Алом Гором, обавештен је да је НАТО почео да бомбардује Југославију. Он је тада окренуо авион изнад Атлантика и вратио се назад. О томе је и код нас и у Русији доста писано, али је остало уверење да је то био један од ретких руских гестова подршке тадашњој Југославији, а није мало људи у Русији који ће вам и данас, кад сазнају да сте из Србије, рећи да се стиди понашања своје државе у то време.

- Русија апсолутно нема разлога да се стиди. Ми смо тада максимално помогли Југославији. Наравно, у оквиру својих могућности. Не може се о свему говорити за новине, али верујте ми, нисмо ниједном отишли у Београд празних руку – каже за НИН Јевгениј Примаков, данас председник привредне коморе Русије, бивши премијер, министар иностраних послова, депутат Државне думе, шеф руске спољне обавештајне службе, члан “Светског савета мудраца” и бројних међународних утицајних института.

- Није моје да оцењујем улогу руских руководилаца у то време, јер сам после тог путовања још неко време био премијер, али могу вам рећи да сам се тада, сваког јутра у 9 сати, укључујући и недељу, састајао са министрима иностраних послова и одбране, начелником генералштаба, руководиоцима обавештајних служби, иако они нису било потчињени мени, него председнику. Разговарали смо о томе како можемо да помогнемо и сматрам да смо у складу са својим тадашњим могућностима, урадили веома много.

Како је Јељцин реаговао на вашу необичну поруку Америци?

- Није ми ни реч рекао кад сам се вратио. А кад сам га телефоном из авиона обавестио да се враћам, питао ме је – имамо ли горива до Москве. И то је све.

Како видите данашњу ситуацију у Србији?

- Мислим да је веома добро што сте поставили питање Косова пред међународним судом УН. Зато су готово сви гласали за. Али, поставља се питање шта даље. Ја не верујем да се ствар може реално вратити на преговоре, на стање пре него што је објављена независност Косова и призната од веома многих, укључујући Црну Гору и Македонију. Мислим да сада треба решавати оне проблеме који се могу решавати. Један од њих је, можда, предаја северног дела Косова Србима. Друго, сматрам да се сада могу решавати проблеми у Босни.

Како?

- Па не знам, колико ми је познато, Република Српска за сада званично не поставља питање уједињења са Србијом. Али ко зна, све је могуће.

Велику пажњу јавности изазвала је ваша недавно објављена књига "Свет без Русије, чему води политичка кратковидост". Да ли је такав свет могућ?

- Само политичком кратковидошћу се може објаснити потцењивање Русије, настало из уверења да је Русија губитник у Хладном рату. Како се може сматрати да је изгубила у рату земља која је у потпуности сачувала свој атомски потенцијал? Није СССР престао да постоји зато што је побеђен у Хладном рату, него због унутрашњих противуречности. Није тачно ни да је после распада СССР-а свет постао монополаран. То схватају чак и Американци који су не једном изјављивали да се у савременом свету мора имати у виду и мишљење "многих других". Потцењивању места и искривљавању улоге Русије у савременом свету веома доприноси чињеница да је у свету политички још активно поколење које је учествовало у конфронтацији западног света са СССР-ом или је било под утицајем те конфронтације. Такав психолошки фактор доводи до тога да се данашња подозрења, а понекад и непријатељска осећања према Русији, формирају на основу ставова насталих за време Хладног рата. Летошњи рат на Кавказу само је допринео негативном ставу на Западу. Али се смањио број оних који су веровали да се Русија може игнорисати. Данас је свима јасно да се без Русије не могу решавати задаци везани за нове изазове светској безбедности.

Зашто је било потребно да се догоди Јужна Осетија да би се схватио значај Русије на светској политичкој сцени? Зашто се данас с таквим подозрењем гледа на све што се догађа у Русији, а пре мање од двадесет година Запад је славио Горбачова?

- Сигуран сам да је Русија далеко од тога да свој значај у свету утврђује кроз конфронтацију с било ким. А што се тиче Горбачова – ја не одричем његову историјску улогу. Горбачов је урадио много. Најважније је то што је донео гласност у наш живот. У његово време су почеле многе промене. Али њему је недостајала снага воље да сачува државу. Ја никако не могу да разумем зашто Горбачов није дао наређење команданту Минског војног округа да пошаље наоружану бригаду у Беловешку пушћу, где су тада свима познати ликови решавали судбину Совјетског Савеза. А сама чињеница да није сачувао СССР на Западу се доживљава скоро као главна победа. Зато га обожавају.

Чини се да Русију не разумеју ни неке некадашње братске републике, мислим пре свега на Украјину и Грузију.

- Сматрам да је заједница независних држава веома важна за Русију и да она мора да јој посвети много више пажње. Бивше совјетске републике морају постати равноправни партнери Русије. Страшно греше они који покушавају да их окрену против Русије. Узмимо само Украјину и тежњу неких снага да је по сваку цену “угурају” у НАТО. То је веома опасна тежња. У Русији има много оних који се не слажу са предајом Крима Украјини. Тај број ће се само повећати ако Украјина заиста постане чланица Алијансе. Исто тако заостриће се питање Црноморске флоте у Севастопољу. Али чак ако то и не узимамо у обзир, није ми јасно како они који упорно гурају Јушченка да тражи пријем у НАТО, не виде да то може довести до поделе Украјине на два дела, и самим тим не може да учврсти северноатлантску алијансу...

Данас је веома актуелно питање како ће се даље развијати односи Америке и Русије. Како ви, као копредседник радне групе “Русија и САД: поглед у будућност”, видите предстојећи дијалог два председника?

- Мислим да не можемо да очекујемо да ће Барак Обама да промени политику Америке за 180 степени, мада за промене постоји шанса. Огромна је разлика између Обамине администрације и оне која јој је претходила. У време Буша управљали су конзервативци који су диктирали доктрину унилатерализма. Чињеница је да данас у окружењу америчког председника нема ниједног конзервативца. Видећемо шта ће бити даље.

Данас је јасно да свет није монополаран, како је веровао Буш млађи, али је исто тако тачно и да САД у свету заузимају посебно место. Америка је најјача земља и по војном и економском и политичком утицају. И зато треба с њом имати нормалне односе. Али не треба при томе занемаривати своје националне интересе. Почетком деведесетих је створен одређени модел – САД су се сматрале победницом у Хладном рату и мислиле су да могу да раде шта хоће, а да ми морамо да их пратимо. И наше министарство иностраних послова је то радило у једном периоду. Али није решење за Русију да буде вођена. Зато ми морамо да бранимо своје националне интересе, али да избегавамо конфронтације. Чини ми се да је то смисао наше спољне политике.

Сведоци смо ових дана појачаног америчког интересовања за Кину. Било је чак и изјава како би било добро да поделе лидерство у свету.

- Кина се заиста врло брзо развија. Али мислим да су то о подели лидерства само спекулације. Кина је колос у савременом свету, и ми са њом имамо јако добре односе, упркос томе што се понекад говори о могућој кинеској експанзији у Сибир. Ја мислим да Кина ни у ком случају не намерава да се шири на север. Што се она економски више развија, то постаје мање опасна.

Али чињеница је да је Сибир ненасељен, а Кинези иду свуда ван земље...

- Ми сами морамо да решимо проблем Сибира, а самим тим и проблем демографије. Морамо да у западном Сибиру створимо такве услове какви су у европском делу Русије. Јер нису демографски проблеми само рађање и умирање, већ и унутрашње миграције из европског дела у западни Сибир. А за то су потребни људи. Сада ми позивамо руско становништво које је остало изван граница Русије, после распада СССР-а, или раније, да се врати. Али они се настањују углавном у европском делу. Потребна је, с моје тачке гледишта, веома контролисана имиграциона политика. Зашто контролисана? Па видите шта раде Американци – они, ако пусте стручњаке Латиносе или Мексиканце, дају им грин карту, држављанство, ако је у питању пољопривредник, дају му годину дана да проба, проверавају његову лојалност, способност, тек онда може бити речи и о држави. Значи, постоји диференцијални приступ, и тај приступ морамо и ми да примењујемо.

На неразумевање Запада наилази и посебан пут Русије, њена “суверена” демократија.

- Нема суверене демократије. Ја сам у време кад је лансиран термин “суверена демократија” објавио текст у коме сам рекао да са моје тачке гледишта није исправно говорити о сувереној демократији. Може и треба да се говори о суверенитету државе. Може се говорити да одређени историјски услови одређују ниво развоја државе, може се говорити о религиозним и културним особеностима. Све то оставља трагове на демократију. Али постоје општи људски принципи. Они не могу да се суверенизују, то је сигурно. То је слобода говора, изборност органа власти, већина која одређује правила, независност појединих власти и одвојеност једних од других... То све улази у демократију, и треба да важи и у Русији и у Србији и у САД.

За повратак Русије на светску политичку сцену веома је важан и њен економски напредак. Колику улогу су у томе одиграле високе цене нафте, а колику вештина и способност Владимира Путина који је осам година управљао земљом?

- У извесном степену, цене су помогле, али сада гледајући пређени пут, видимо неке недостатке и грешке. Тако је у свакој земљи. Могу вам рећи да заиста високо ценим Путиново руковођење. Ја га лично знам, пратио сам дуго његов рад, у нечему сам и учествовао. Могу вам рећи да многе ствари које се данас сматрају погрешним, нису везане за Путина. Ево рећи ћу вам пример. Наши руководиоци финансијског сектора сматрали су да морамо обавезно да имамо стабилизациони фонд, такозвани јастук безбедности у случају да се догоди криза каква се заправо и догодила. У тај фонд је одлазило све што смо зарађивали од скупе нафте. За унутрашњу политику, за унутрашњу економију, економски развој, стандард, те суме се нису користиле. Путинова иницијатива је била да се тај фонд подели на резервни фонд који не сме бити већи од 10 посто укупних средстава, и фонд националног благостања који је требало да финансира диверсификацију и развој економије, стандард становништва. После тога је испало да је и тај фонд постао као света крава.

Како је могао постати “света крава” ако је Путин желео другачије?

- Један важан и до сада неисправљен минус код нас је слабост административне дисциплине

Имајући у виду Путинов ауторитет и власт коју је као председник имао, тешко је поверовати да се ишта могло догађати без његове сагласности.

- Да, звучи невероватно, али ја знам сасвим сигурно да је то била Путинова идеја, његова линија, а онда су га, очигледно, убедили говорећи да ће, ако се буде тако радило, порастити инфлација, да ће доћи поново до хиперинфлације... Не знам шта су му говорили, али знам да је он хтео да се тај фонд троши правилно, онако како сам већ рекао.

Као бивши премијер, како бисте оценили мере које Путинова влада данас предузима за решавање кризе?

- Знате шта, не бих желео да се нађем у групи оних генерала који су после битке паметни, али ја сам и раније и писао и говорио да треба одлучније спроводити диверсификацију економије. Шта то значи – то је смањење зависности од извоза сировина, то је развијање иновативне науке, изградња инфраструктуре и, безусловно, све то мора да служи повећању животног стандарда. Јавно сам говорио о томе и тражио од министра финансија да ми докаже на који начин ће изградња путева да повећа инфлацију?

Да ли је доказао?

- Није, наравно.

А шта да се ради сад кад је криза већ озбиљно захватила земљу, људи остају без посла, инфлација расте упркос резервним фондовима?

- Прво, да бисмо схватили који су нам данас најважнији проблеми, морамо да се вратимо мало у прошлост. Када смо вратили све дугове СССР-а, од тих државних резерви, то је било исправно. Али истовремено су наше фирме почеле да се задужују у иностранству и укупна сума њихових дугова износила је готово 500 милијарди долара. Зашто? Зато што су финансијске власти сматрале да ће све бити добро и допустиле су фирмама да се задужују. Логика је била јасна – на Западу су давали кредите с малим каматама, а код нас се тим новцем зарађивало далеко више. Временом бизнисмени су почели да узимају и више него што им је било потребно, били су алави, узимали све више и више. Тако сад имају огроман дуг. Мислим да ће држава морати да натера те крупне фирме да саме враћају своје дугове. Али ту постоји једна велика противуречност – у исто

време држава мора да мисли, и то се мора разумети, да те крупне компаније морају да развијају источни Сибир, тамо је потребно пронаћи и разрађивати налазишта нафте и гаса, треба градити нафтовод до Кине преко Тихог океана... То треба да раде те исте компаније. Значи, оне се морају и подржати. То је веома сложена ствар. У исто време, те компаније морају се подржати и зато што је држава дужна да води рачуна и о томе да не пропадну неки од унутрашњих планова развоја који имају стратешки значај за Русију, да се не допусти да те компаније банкротирају зато што не плаћају кредите иностранству, или врате дугове тако што ће јефтино продати акције страним компанијама. То би значило пустити страни капитал у стратешке области Русије. Ми то не радимо и нећемо радити. Ја сам вам просто показао на том примеру како је то компликовано.

Добро, то је део посла, држава им већ и помаже, али шта још мора да се уради?

- Треба створити центар, адекватан западним финансијским центрима, структуру која ће финансирати нашу привреду. До сада су нам главни финансијери биле западне банке, али криза је то разрушила. Зато треба учврстити домаће банке, али и ту постоје унутрашње противуречности. Држава је дала средства банкама, али то није стигло све до реалног сектора. Сукобили су се интереси учвршћивања банкарског система као таквог и истовремено коришћење тог система за финансирање реалног сектора. Банке су новац искористиле за себе. Оне су само тако способне да кредитирају. Има још једна противуречност коју треба превазићи. Изабрано је 300 предузећа које ће држава помагати. То су водеће фирме у разним привредним гранама, научне, системске, које запошљавају читаве градове или области. И то је све исправно. Али неке од њих су ефикасне и њима заиста треба помоћи, а друге морају да банкротирају. Држава у кризи мора да буде неком мајка а не коме маћеха. И у тим условима мора се комбиновати државна помоћ ефикаснима, са пуштањем низ воду оних које то нису. Али то рађа беспосленост, и то је још једна противуречност. Шта да се ради у тим условима?

Путеви?

- Тако је, јавни радови. Ми сада то и почињемо. Не слажем се са оним новинарима који тврде да влада ништа не ради. То уопште није тачно. Код нас се чини веома много. Тачно је да се негде проба, па и греша (као помоћ банкама која није довољно контролисана па је новац отишао на њихове потребе), али истовремено многе ствари су објективно тешке и скопчане са противуречностима које треба превазилазити.